

УДК 001.891:[005.332.4:378.4/.6](045)

**НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Гоблик В. В., Ліба Н. С.

**SCIENTIFIC RESEARCH AS A BASIS FOR INCREASING
COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Hoblyk Volodymyr, Liba Natalia

Інтеграція освітньої та наукової складових у діяльності закладу вищої освіти є необхідною умовою якісної підготовки фахівців, розвитку та реалізації інтелектуальних, творчих здібностей науково-педагогічних працівників і здобувачів освіти, вагомим чинником розвитку наукового й інноваційного потенціалу держави. У статті обґрунтовано роль наукових досліджень для розвитку усіх стратегічних напрямів закладу вищої освіти: забезпечення якісної підготовки фахівців, поглиблення міжнародної освітньої та наукової діяльності, удосконалення системи підготовки та атестації наукових та науково-педагогічних кадрів, розвитку інноваційної діяльності. Наголошено на тому, що розвиток та ефективна реалізація наукових досліджень у закладі вищої освіти, який має потужний науковий і кадровий потенціал для здійснення наукової діяльності, є необхідною умовою підвищення його конкурентоздатності у національному і міжнародному науково-освітньому просторі.

Ключові слова: *система вищої освіти, наукові дослідження, наука, конкурентоздатність, інноваційна діяльність.*

The integration of educational and scientific components in the activities of higher education is a necessary condition for quality training, development and implementation of intellectual, creative abilities of research and teaching staff and students, an important factor in the development of scientific and innovative potential of the state. The article substantiates the role of research for the development of all strategic areas of higher education: providing quality training, deepening international educational and scientific activities, improving the system of training and certification of scientific and scientific-pedagogical staff, development of innovation. It is emphasized that the development and effective implementation of research in a higher education institution, which has a strong scientific and human potential for scientific activities, is a necessary condition for increasing its competitiveness in the national and international scientific and educational space.

Key words: *higher education system, research, science, competitiveness, innovation.*

Розбудова інноваційної економіки України залежить від формування інтелектуального потенціалу, якості вищої освіти та результативності системи передачі знань у сфері виробництва, що комплексно впливає на стан конкурентоспроможності економіки, створення високоякісної продукції і сучасних технологічних виробництв, активізацію продуктивної зайнятості, розширення споживчого попиту, підвищення соціальних стандартів тощо. Перетворення освіти і науки у фактор виробництва водночас із робочою силою, капіталом, природними ресурсами, підприємницькими здібностями, інформацією є особливою прикметою сучасності, де знання посідають основне місце в розвитку суспільства.

Посилення ролі вищої освіти привносить кардинальні зміни в соціально-економічні відносини, сприяє переходу виробництва матеріальних благ і послуг в інноваційний вимір, де провідна роль у виробничому процесі зміщується з механічного використання інформації до інтелектуалізації праці на базі використання новітніх знань. Ураховуючи те, що вища освіта має індивідуальну та суспільну корисність, а також відіграє головну роль в інтелектуалізації

інноваційного процесу в галузях економіки, вона також сприяє зацікавленості роботодавців у підготовці високопрофесійних спеціалістів, що займатимуться інноваційною діяльністю.

Актуальність проблеми управління системою вищої освіти (СВО) України посилює необхідність ухвалення на державному рівні стратегії розвитку вищої освіти і системи моніторингу її реалізації. Незважаючи на ухвалення за останні роки низки документів з питань розвитку вищої освіти України, її якості, інтеграції в європейський простір, актуальним є розвиток методологічного апарату виявлення та оцінювання сильних і слабких сторін СВО країни, обґрунтування стратегічних пріоритетів підвищення її конкурентних позицій у глобальному освітньому просторі [2].

Проблеми підвищення конкурентоспроможності ЗВО розглядали ряд учених. Зокрема, визначення стратегій, які забезпечують формування і підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти відображено у працях З. Криховецької [3], К. Кравченко, В. Сацика. Питанням фінансування наукової діяльності присвячені праці О. Другова, В. Сухаревича, М. Кужелева, Г. Пурій, М. Сбруєва, Н. Шевченко.

Наукові дослідження мають виняткове значення для розвитку усіх стратегічних напрямів закладу вищої освіти: забезпечення якісної підготовки фахівців, поглиблення міжнародної освітньої та наукової діяльності, удосконалення системи підготовки та атестації наукових та науково-педагогічних кадрів, розвитку інноваційної діяльності.

Проблема формування стратегії інноваційного розвитку економіки, реалізація якої могла б забезпечити високий соціально-економічний рівень держави, залишається актуальною для України. Підвищення якості та ефективності функціонування вітчизняного сектору генерації знань як фундаменту інноваційної економіки сприяє вирішенню цієї проблеми. Проведення систематичних моніторингових досліджень наукової й науково-технічної діяльності дає змогу оцінити стан і результативність сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на сьогодні і визначити перспективи розвитку у майбутньому.

Беззаперечним є факт, що сучасне суспільство загалом та українське зокрема не може ані функціонувати, ані розвиватися без науки та наукових досліджень, високих технологій, а також інноваційної діяльності. Вивчення концепцій, стратегій розвитку та законодавства України дає змогу зробити висновки про загальнодержавну увагу та розуміння важливості і необхідності розвитку наукової та інноваційної діяльності та управління ними, як пріоритетними напрямками суспільного прогресу.

Інтелектуальною платформою наукового та інноваційного розвитку країни слугують саме заклади вищої освіти, які мають потужний науковий і кадровий потенціал для здійснення наукової та науково-технічної діяльності [1, с. 146].

Інтеграція навчального процесу, науки і виробництва забезпечується шляхом:

- підготовки спеціалістів на основі використання досягнень науки й економічних потреб у спеціалістах нового рівня;
- залучення студентів до участі у науково-дослідних і проектно-конструкторських роботах, виконаних як за рахунок коштів державного бюджету, так і за господарськими договорами із замовниками;
- проведення наукової, методичної й організаційної роботи радами різного рівня з розвитку наукової та технічної творчості студентів у взаємозв'язку з навчальним процесом і в позааудиторний час у межах конструкторських і проектних бюро, науково-виробничих загонів, центрів науково-технічної творчості молоді та інших організацій;
- розробки та впровадження у навчальний процес нових технічних засобів навчання, створених за результатами наукових досліджень: лабораторних приладів, комп'ютерних навчальних посібників тощо;
- організації на базі наукових і науково-технічних підрозділів ЗВО різноманітних форм активної навчальної роботи: дипломного і курсового проектування, навчальної та виробничої практики, цільового використання під час вивчення наукової апаратури й

обчислювальної техніки;

– створення навчально-науково-виробничих об'єднань і комплексів, базових кафедр, міжгалузевих лабораторій, науково-навчальних та інженерних центрів, міністерствами та їх організаціями для проведення спільної навчальної науково-дослідної роботи [4].

Наукові дослідження у поєднанні з освітою та виробництвом сприяють формуванню економіки, заснованої на знаннях, та є основою забезпечення суспільного розвитку.

Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання [5]. Цим зумовлена необхідність державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Динамічний розвиток економіки залежить від трансформування освіти і науки у важливий фактор виробництва, де, водночас, із робочою силою, капіталом, природними ресурсами, інформацією знання посідають ключове місце в розвитку суспільства. Посилення ролі вищої освіти в соціально-економічних відносинах потребує наукових досліджень напрямків її розвитку.

Список використаних джерел

1. Жук Л. В. Наукові дослідження у вищих навчальних закладах: сутність, значення та перспективи / Л. В. Жук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – № 873. – С. 146–153.
2. Журавель Г. Окремі аспекти підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти / Г. Журавель, М. Шинкарик // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2020. – Вип. 1. – С. 7–20. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.01.007>.
3. Криховецька З. М. Проектна діяльність як фактор підвищення конкурентоспроможності вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО) [Електронний ресурс] / З. М. Криховецька, С. О. Кропельницька, О. С. Кондур // Приазовський економічний вісник: електрон. наук. журнал. – 2019. – Вип. 6 (17). – С.144–153. – Режим доступу: <http://pev.kpu.zp.ua>; DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-28>.
4. Лавриш Ю. Е. Особливості організації науково-дослідницької діяльності студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Ю. Е. Лавриш // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія «Філологія. Педагогіка». – 2013. – Вип. 2. – С. 72–76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2013_2_13. (дата звернення 07.04.2021).
5. Лисюк О. В. Організація наукової діяльності в Україні / О. В. Лисюк // Економіка та держава. – 2014. – № 3. – С. 58–60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_3_15. (дата звернення 30.03.2021).

References

1. Zhuk, L. V., 2017. Naukovi doslidzhennya u vyshchych navchal'nykh zakladakh: sutnist', znachennya ta perspektyvy [Research in higher education: essence, significance and prospects]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series "Problems of Economics and Management"*, 873, pp. 146–153.
2. Zhuravel', H. and Shynkaryk, M., 2020. Okremi aspekty pidvyshchennya konkurentospromozhnosti systemy vyshchoyi osvity [Some aspects of increasing the competitiveness of the higher education system]. *Bulletin of Ternopil National Economic University*, 1, pp. 7–20. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.01.007>.

3. Krykhovets'ka, Z. M., Kropel'nyts'ka, S. O. and Kondur O. S., 2019. Proyektna diyal'nist' yak faktor pidvyshchennya konkurentospromozhnosti vitchyznyanykh zakladiv vyshchoyi osvity (ZVO) [Project activity as a factor in increasing the competitiveness of domestic higher education institutions (HEIs)]. *Priazovsky Economic Bulletin*, [online] 6 (17), pp. 144–153. Available at: <http://pev.kpu.zp.ua>; DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-28>.
4. Lavrysh, Yu. E., 2013. Osoblyvosti orhanizatsiyi naukovy-doslidnyts'koyi diyal'nosti studentiv vyshchych navchal'nykh zakladiv [Features of the organization of research activity of students of higher educational institutions]. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Series "Philology. Pedagogy"*, [online] 2, pp. 72–76. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2013_2_13. [Accessed 07 April 2021].
5. Lysyuk, O. V., 2014. Orhanizatsiya naukovoyi diyal'nosti v Ukrayini [Organization of scientific activity in Ukraine]. *Economy and state*, [online] 3, pp. 58–60. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_3_15. [Accessed 30 March 2021].

УДК 159.955:001]:378:37.011.3-057.876(045)

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гоблик В.В., Шандор Ф.Ф., Щербан Т.Д.

THE PROBLEM OF FORMATION OF SCIENTIFIC THINKING IN APPLICANTS

Hoblyk Volodymyr, Shandor Fedir, Shcherban Tetiana

Представлене дослідження присвячено проблемі розвитку наукового мислення у процесі професійного навчання у закладах вищої освіти. Мета дослідження - здійснити теоретичний аналіз проблеми формування наукового мислення студентів та аспірантів.

Наукове мислення ґрунтується на системі теоретичних знань і виявляється в здатності використовувати ці знання, оперувати ними у організації наукового дослідження. Для того, щоб сформуванню наукового мислення студентів та аспірантів, в першу чергу, необхідно розвивати внутрішні механізми психіки, які є основою розв'язання різноманітних наукових задач.

Наукова задача спрямовує процес мислення, бо мислення бере початок у проблемній ситуації. Під час процесу розв'язання наукової задачі студент (аспірант) постійно порівнює задане і шукане, на підставі такого порівняльного аналізу формує план дій, щодо досягнення потрібного результату.

Мислення має категоріальний характер. Стержневою характеристикою мислення науковця є те, що знання теорії у процесі реалізації наукового дослідження використовуються у «згорнутому вигляді» автоматично, скорочено. Важливими для формування наукового мислення є процеси інтеріоризації та екстеріоризації. Усвідомлення смислу дії здійснюється у формі відображення її предмету як свідомої мети. Відповідно до цього, процес формування наукових умінь передбачає оволодіння зовнішньою (предметною) і внутрішньою (ідеальною) сторонами пошукової діяльності.

Оволодіння дослідником теоретичними знаннями та накопичення дослідницького досвіду є необхідною, але недостатньою умовою професіоналізму науковця. Лише постійне осмислення, аналіз і узагальнення власного досвіду дозволяють молодому науковцю розвиватися як професіоналу. Рефлексивне ставлення компетенції дослідника до власної наукової діяльності є однією з найбільш важливих умов її поглибленого усвідомлення, критичного аналізу конструктивного вдосконалення.

Ключові слова: *Проблемна ситуація, категоріальний характер, конструктивні схеми, стереотипізація, інтеріоризація, екстеріоризація, мислительна діяльність.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>